

EL LLIBRE DE RAMON AMIGÓ SOBRE L'ONOMÀSTICA DEL TERME MUNICIPAL DE CONSTANTÍ

Joan Martí i Castell

AMIGÓ i ANGLÈS, Ramon: L'onomàstica del terme municipal de Constantí, Barcelona / Constantí, Institut d'Estudis Catalans / Sindicat Agrícola de Constantí, 2008 («Treballs de l'Oficina d'Onomàstica», núm. XV).

Sempre he admirat de manera particular aquelles persones que senten l'afecció per activitats determinades, sense que la inclinació es justifiqui per motius estrictament curriculars oficials. I òbviament l'admiració s'acreu si a més a més hi despenen com els millors especialistes entre els qui s'hi dediquen perquè han seguit el curs dels estudis que els hi han conduïts. Els autodidactes que sobresurten en la matèria a què es lliuren tenen un valor afegit, que no sempre trobem en els especialistes diguem-ne de títol: el valor afegit és una passió espontània, que aboca com a resultat un lliurament exemplar a la feina. Penso, per exemple, en la figura de Pompeu Fabra, l'enginyer que es passà, per dèria beneïda, a l'estudi de la llengua.

En el savi Ramon Amigó hi ha, si més no, tres factors que l'han decantat cap on ha demostrat ser un mestre: en primer lloc, un amor incommensurable per la llengua; en segon lloc, un entusiasme per la geografia i la història; en tercer lloc, un amor per l'excursionisme, que tant de bé ha fet històricament a les nostres causes filològiques. Ramon Amigó és un dels experts més destacats en onomàstica catalana.

Ramon Amigó estima el país sobretot des del descobriment dels noms i les etimologies que identifiquen les contrades, grans i petites. Saber qui és algú demana d'antuvi saber com es diu; i per què es diu com es diu. Saber d'un país exigeix això mateix. Potser en sabem poc, del nostre, perquè hem donat i donem poca importància a com es diuen i on són els seus llocs i llogarrets. Sort en tenim, doncs, d'estudiosos com Ramon Amigó, perquè ens salven i serveixen els mots amb què es coneix la terra; i, a través de l'onomàstica que Amigó ens explica, entrem en la història recent i llunyana de les persones i els paisatges. Hi ha dues preguntes que sovint fem als desconeguts, que són principals per a conèixer-ne la identitat: «com et dius?» (o «com te dius?») i «d'on ets?»; les respostes són la referència primera que permet situar-los en el món: el nom propi i el del lloc nadiu.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
TREBALLS DE L'OFICINA D'ONOMÀSTICA, XV
SINDICAT AGRÍCOLA DE CONSTANTÍ

RAMON AMIGÓ I ANGLÈS

**Onomàstica del terme municipal
de Constantí**

BARCELONA • CONSTANTÍ
2008

Ramon Amigó s'ha ocupat primer de tot de l'entorn que li és més proper. És la manera millor de trencar posteriorment o simultàniament fronteres: des del sòl on els peus trepitgen és des d'on es pot estendre l'estimació per la nació sencera i pel món. Ha estudiat molt particularment la toponímia del Camp de Tarragona, fins al Priorat i la Conca de Barberà; de tot aquest àmbit és sens dubte l'especialista més reconegut, i, com és propi dels grans investigadors, hi ha creat veritable escola; és a dir, ha sabut assegurar-ne la continuïtat de la recerca. Les seves fatigues han donat fruits segurs, sòlids, que han omplert i que omplen encara tants de buits en la història lingüística del català.

"Onomàstica del terme municipal de Constantí" és una relació de la toponímia i l'antroponímia d'aquesta vila. Ramon Amigó ens la presenta sòlidament, amb una prèvia introducció riquíssima en dades que permeten al lector d'endinsar-se suficientment en la història general de Constantí. Amigó parteix d'una obra anterior, Els topònims del terme municipal del poble de Constantí, de l'any 1968, però ha rebutjat de limitar-se a fer-ne una reelaboració i en fa una reestructuració, a partir de les noves dades amb què compta, gràcies als treballs que en el transcurs de 40 anys han ampliat des de diversos vessants el coneixement d'aquest municipi; és una mostra evident del rigor científic que el distingeix. Altrament, l'enriqueix molt considerablement amb aportacions de noms nous; no és difícil de pensar fins a quin punt el pas dels anys seixanta fins als nostres dies ha condicionat la realitat econòmicolaboral del nostre país; també, doncs, de Constantí, especialment pel desenvolupament de la zona petroleoquímica; les profundes transformacions repercuteixen en el que era l'explotació agrícola i en els inicis i la consolidació de la industrialització; Constantí canvia de fesomia, la qual cosa incideix també en l'onomàstica, especialment en una toponímia inèdita i en una altra que sobtadament s'envelleix fins als límits de vegades de la desaparició, i en l'antroponímia, encara que sigui simplement pel canvi de procedència de les persones en la demografia distinta que generen els canvis. Ramon Amigó separa el tractament del sector tradicional rural del sector innovador urbà, en què es produeixen les modificacions recents en la nomenclatura dels llocs.

Tasques com aquesta comporten una feina molt diversa i complexa, perquè s'han de servir del treball de camp, cercant els testimonis que assegurin amb prou fiabilitat les denominacions toponímiques, però també de la recerca filològica en les fonts històriques i documentals en general, per tal que les hipòtesis diverses sobre els orígens dels noms, començant pel mateix que té aquesta vila, Constantí, tinguin el fonament suficient. Amigó té en compte grans especialistes en toponímia, com Paul Aebischer, Joan Coromines, Josep Moran, Albert Manent, i consulta les fonts imprescindibles per assegurar la procedència dels noms i especialment la cronologia. L'erudició que pot fer lluir Amigó en l'àmplia introducció del llibre, i que després plana sobre tot el text, és un mèrit impagable; vegeu l'apartat en què enumera els textos de què s'ha servit.

En la relació de la toponímia, l'autor distingeix, com he dit, dos grans àmbits: el rural i l'urbà, i dins del primer, les partides de terra (Camí de la Selva, Mas de Magrinyà, Bassal, Bassalet, Creu de Salom; alguns en desús, oblidats, com Camí de Tarragona, Mas de Mossèn Toses, etcètera); el regadiu (la vinya de la Garnatxa, la Carinyena, el Picapoll); la ramaderia, que ha deixat pocs senyals en la toponímia (la Carrerada Nova, la parada dels Bens); la indústria, amb els molins com a protagonistes (el molí

de Constantí, el molí Paperer) o la fabricació de rajoles i teules (la bòbila del Pep, el forn de la Xana); les vies de comunicació (camí d'Almoster, camí de Reus); els masos, que són molt nombrosos —Amigó n'ha anotat més de 150, d'importància distinta, això sí— (mas de les Beates, mas de la Llebre —es pregunta Amigó de què li deu venir el nom—), alguns amb doble denominació (els Forasters, conegut també com de la Mus-sara), mentre que en d'altres casos un mateix topònim denomina més d'un mas (mas dels Frares); Amigó assenyala canvis diacrònics de topònims, com és el cas del mas dels Tarongers, anotat així entre 1549 i 1699, data en què passà a dir-se mas de Sant Ramon. Dins del sector urbà, distingeix les vies urbanes; els portals, els quals poden haver generat noms de carrers, com el carrer del Portal de la Selva; les cases de la població; les fonts; els horts (el de l'Esquerrà, el de Patinyo, el del Pubill, el de Secundino; ningú ja no en sap res de l'hort del Molí documentat al segle XIX); les hortes (la de Bofarull, del Bou, l'horta Vella).

Quant als antropònims, separa els cognoms, molts dels quals documentats al segle XV i avui desapareguts (Aguader, Aguiló, Alguer, Mir, Teixidor, Torner, Tortosa); però han persistit des d'aleshores cognoms com Amat, Barceló, Martí, Martorell, Roig, Virgili; del segle XVI se n'han mantingut sis: Bover, Grau, Miret, Roca, Sales i Valls. Els prenomes (Bernat, Cassilda, Deogràcies, Florència, Mariano); algunes cases duen un prenom adjectivat amb un terme que l'acompanya (Adelina de la Pobla, Angeleta Sabonera, Isidro Mecànic). I hi inclou, és clar, els renoms, els quals, endemés, són classificats segons els motius a partir dels quals s'han creat: l'afèresi (Cintet, Laieta, Mià, Quimet), l'aglutinació (Rassoler), el to despectiu (Miots, Ponot), característiques físiques o morals (Bavós, Berruga, Guapo, Patacó; Bolero, Feinafuig), dedicació professional (Apotecari, Nunci, Tender), la religió (Ànima, Apòstol, Jueu, Verge Santíssima), etcètera, amb un petit nombre sense classificar.

Amigó entra també en l'estudi d'algunes particularitats lingüístiques, amb la qual cosa, sumada a la transcripció fonètica de l'oralitat, ara, a diferència de l'obra de l'any 1968, amb l'alfabet fonètic internacional, l'obra que presentem és una aportació també essencial per a la dialectologia, per al coneixement, doncs, de la variació diatòpica.

Després de la llista de noms, el llibre es tanca en uns utilíssims apèndixs, en què, ultra la divisió en camps semàntics, Amigó marca amb un asterisc aquelles formes que ja no s'empren.

Constantí, a partir de les aportacions de Ramon Amigó, es coneixerà més a fons. I com més es coneix una població, més en pot créixer l'estimació i l'arrelament que s'hi tingui.

Fa goig de poder llegir al peu de la portada d'aquest volum els noms de Barcelona i Constantí plegats; però més encara, l'encapçalament, en què es reuneixen l'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans amb el Sindicat Agrícola de Constantí i els emblemes de l'Institut i del Sindicat a la contraportada. Aquestes són relacions institucionals que permeten un encaix de l'Institut en la societat, a la qual sempre ens devem.

[Ressenya publicada a la revista Llengua & Literatura: revista anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura, 20 (2009), ps. 398-401]